

SKUPŠTINA CRNE GORE

Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-63-8/19-

Podgorica, 18. decembar 2019. godine

INFORMACIJA

O UČEŠĆU ČLANICE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE DR LJILJANE ĐURAŠKOVIĆ NA OKRUGLOM STOLU NA TEMU „ UČEŠĆE LICA SA INVALIDITETOM U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU“, održanom u Podgorici 2. decembra 2019. godine

Članica Odbora za ljudska prava i slobode dr Ljiljana Đurašković učestvovala je na Okruglom stolu "Učešće lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu", održanom u Podgorici 2. decembra 2019. godine.

Na Okruglom stolu koji je, u susret Međunarodnom danu osoba sa invaliditetom, organizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava učestvovali su predstavnici Skupštine Crne Gore, institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstva održivog razvoja i turizma, lokalnih samouprava, međunarodnih organizacija i NVO sektora.

Uvodno obraćanje je imala generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević-Marović. Podsjetila je da je Vlada Crne Gore 2016. godine usvojila Analizu usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Analizom je obuhvaćeno 59 zakona i date su preporuke za usklađivanje 34 zakona. Ciljevima Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju njihove jednakosti za period 2017-2021. godine prepoznata je potreba usklađivanja pravnog okvira sa međunarodnim standardima. Takođe, podsjetila je da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Savezom slijepih Crne Gore, Udruženjem mladih sa hendikepom Crne Gore i Državnom izbornom komisijom Crne Gore, sprovelo pilot-projekat kojim je slabovidim i slijepim licima omogućeno da samostalno i tajno glasaju putem glasačkog šablona na predsjedničkim izborima, održanim 7. aprila 2013. Istakla je da Ministarstvo prati primjenu međunarodnih standarda za zaštitu lica sa invaliditetom i preduzima mjere za njihovo prenošenje u pravni sistem Crne Gore. Takođe, Ministarstvo izrađuje i prati primjenu strateških dokumenata koja se odnose na zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, organizuje istraživanja i analizu stanja u oblasti zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti. Naglasila je da saraduju sa lokalnim samoupravama i nevladinim organizacijama u rješavanju problema koji se tiču lica sa invaliditetom, bave se eliminacijom stereotipa i predrasuda i organizuju edukacije i treninge u cilju podizanja svijesti o licima sa invaliditetom i njihovim pravima.

Generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava je saopštila da zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije čine: Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom koji je u značajnoj mjeri usklađen sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Podsjetila je da je Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom definisano da se diskriminacijom smatra:

- uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja biračkog prava lica ili grupe lica sa invaliditetom,
- uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta licu ili grupi lica sa invaliditetom, na zahtjev i po izboru lica sa invaliditetom,
- uskraćivanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invaliditetom,
- odbijanje zahtjeva i utvrđivanje posebnih uslova za učlanjenje lica ili grupe lica sa invaliditetom u nevladine organizacije,
- uskraćivanje ili ograničavanje prava licu sa invaliditetom da bira i da bude biran u organe javnih ustanova, nevladinih organizacija i drugih institucija, kao i da efikasno obavlja dužnosti i javne funkcije na svim nivoima vlasti uz pomoć tehnologija za pomoć licima sa invaliditetom.

Zaključila je da je stvaranje mogućnosti za aktivno uključivanje svih građana u politički i javni život jedna od najvažnijih pretpostavki demokratije.

Član Komiteta UN za prava lica sa invaliditetom dr Damjan Tatić je putem video linka predstavio međunarodne standarde i obaveze iz Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom i izazove u ovoj oblasti. Istakao je da osobama sa invaliditetom pripadaju sva ljudska prava i slobode kao i ostalim ljudskim bićima. Naglasio je da je članom 21 Univerzalne deklaracije UN o pravima čovjeka svakom pojedincu garantovano pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima u svojoj državi. Uprkos tome, osobe sa invaliditetom suočavaju se sa diskriminacijom, marginalizacijom i obespravljenošću. Istakao je da osobe sa senzornim invaliditetom često ne mogu da dođu do relevantnih informacija, a korisnicima invalidskih kolica nepristupačna su biračka mjesta. Članom 25 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima utvrđeno je da svaki građanin ima pravo da učestvuje u vođenju javnih poslova, da bira i da bude biran u organe vlasti. Međutim, osobe sa invaliditetom se često susreću sa različitim preprekama u ostvarivanju ovog prava. Istakao je da mentalna nesposobnost može biti objektivan i razuman kriterijum za uskraćivanje biračkog prava, ali se ono ne može uskratiti zbog „fizičkog invaliditeta birača“. Neophodno je obezbijediti podršku osobama sa invaliditetom, slijepim i nepismenim osobama da na nepristrasan način koji neće uticati na slobodno ispoljavanje biračke volje ostvare biračko pravo. Dr Damjan Tatić je podsjetio da su se države koje su ratifikovale Konvenciju UN o pravima lica sa invaliditetom obavezale da osiguraju osobama sa invaliditetom politička prava i njihovo uživanje na osnovu jednakosti, a sve u cilju ostvarivanja punog i efektivnog učešća u političkom i javnom životu, bilo neposredno ili preko slobodno izabраниh predstavnika. Takođe, potrebno je da osiguraju da izborni postupak, izborna mjesta i materijali budu odgovarajući, pristupačni i u lako razumljivim formatima za lica sa invaliditetom. Takođe, važno je da se licima sa invaliditetom omogući tajno glasanje na izborima i referendumima, bez zastrašivanja. Zaključio je da je potrebno aktivno promovisati okruženje u kome će osobe sa invaliditetom bez diskriminacije i na osnovu jednakosti sa drugima moći da ostvare puno i efektivno učešće u vođenju javnih poslova, uključujući učešće u nevladinim organizacijama i udruženjima koje se bave političkim i javnim životom.

O uključenosti lica sa invaliditetom u politički i javni život u Crnoj Gori govorili su: članica Odbora za ljudska prava i slobode poslanica dr Ljiljana Đurašković, predsjednik Državne izborne komisije Đorđije Vukčević, poslanica Anka Vukićević, predstavnic Ministarstva održivog razvoja i turizma Jelena Raičević, savjetnica u instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Milena Krsmanović, izvršni direktor Saveza slijepih Goran Macanović, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ Milisav Korać, predsjednik Udruženja Paraplegičara Cetinje Dejan Tmušić i programska menadžerka u NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ Anđela Radovanović.

Članica Odbora za ljudska prava i slobode dr Ljiljana Đurašković je ocijenila da je aktivnošću nadležnih državnih organa postignut izvjestan napredak, prvenstveno u usklađivanju zakonodavstva sa relevantnim međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Međutim, u narednom periodu posebnu pažnju treba posvetiti implementaciji zakona i rješavanju izazova sa kojima se lica sa invaliditetom suočavaju u svakodnevnom životu, kao i njihovom učešću u političkom i javnom životu.

Podsjetila je da je na zakonodavnom planu Skupština Crne Gore donijela Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, koji je u potpunosti usklađen sa svim direktivama i međunarodnim zakonodavstvom u ovoj oblasti. Takođe, Skupština je na predlog Odbora za ljudska prava i slobode donijela Zaključak kojim je obavezala Vladu Crne Gore da uradi analizu svih propisa koji definišu prava osoba s invaliditetom u oblastima koje definiše Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom, a koje su obuhvaćene i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. Ocijenila je da je veoma važno učešće lica sa invaliditetom i predstavnika nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava lica sa invaliditetom, po pozivu ili u skladu sa njihovim zahtjevom i interesovanjem, na sjednicama Odbora za ljudska prava i slobode na kojima se razmatraju teme značajne za njihov položaj.

Poručila je da je obezbjeđivanje pristupačnosti za lica sa invaliditetom važan preduslov za ostvarivanje njihovih prava i uključivanje u društvene tokove. Završetkom izgradnje pristupnih rampi u martu 2016. Skupština Crne Gore je postala pristupačna licima sa invaliditetom - korisnicima invalidskih kolica. Osobama sa ograničenom pokretljivošću omogućen je pristup svakom spratu u Skupštini, uključujući i plenarnu salu, što predstavlja važan iskorak ka njihovom uključivanju u politički život Crne Gore, čime se jača i odgovornost Skupštine prema građanima i šalje snažna poruka da Skupština podržava i poštuje ljudska i demokratska prava osoba sa invaliditetom.

Jednakost i nediskriminacija svih ljudi bez obzira na bilo koje lično svojstvo pojedinca je suština ljudskih prava i sloboda. Da bi osobe sa invaliditetom lično ili izborom predstavnika ili političkih organizacija imale uticaj i učestvovala u donošenju odluka relevantnih za njihovu populaciju, mora im se omogućiti da uživaju i koriste prava učešća u javnom i političkom životu, što je propisano članom 29 Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom. Takođe, osobama sa invaliditetom se mora omogućiti samostalno ostvarivanje biračkog prava i aktivno učešće u javnom i političkom životu.

Poslanica dr Ljiljana Đurašković je podsjetila da je Skupština Crne Gore na Drugoj sjednici Drugog redovnog (jesenjeg) zasjedanja u 2019. godini, dana 22. novembra 2019. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku, kojim su obezbijedene dodatne procesne garancije za zaštitu prava i interesa lica prema kojima je pokrenut postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti definisanjem odredbe da sud može, nakon što se u prisustvu vještaka neposredno uvjeri u stanje zdravlja lica prema kome se postupak vodi, odustati od saslušanja tog lica, samo ako bi, po usmenom izjašnjenju vještaka, to moglo da bude štetno po njegovo zdravlje ili ako saslušanje uopšte nije moguće, s obzirom na duševno stanje tog lica. Takođe, propisano je da u rješenju o oduzimanju poslovne sposobnosti sud određuje rok koji ne može biti duži od tri godine u slučaju djelimičnog oduzimanja poslovne sposobnosti, odnosno pet godina u slučaju potpunog oduzimanja poslovne sposobnosti, nakon čijeg isteka se utvrđuje da li i dalje postoje razlozi za oduzimanje poslovne sposobnosti. U rješenju o oduzimanju poslovne sposobnosti sud je dužan da odredi vrstu poslova koje lice, kome je djelimično oduzeta poslovna sposobnost može samostalno da preuzima. Periodično preispitivanje odluka o oduzimanju poslovne sposobnosti pokreće sud po službenoj dužnosti.

Informisala je učesnike Okruglog stola da u sadašnjem sazivu Skupštine ne postoji nijedan poslanik koji se javno deklarise kao osoba sa invaliditetom i smatra da će parlamentarni izbori u Crnoj Gori 2020. godine biti dobra prilika za promjenu takvog stanja.

Članica Odbora dr Ljiljana Đurašković je najavila da Odbor za ljudska prava i slobode u skladu sa Planom aktivnosti za 2019. godinu, povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, planira da održi Kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih institucija na temu "Realizacija Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017 - 2021. i Preporuka sadržanih u Analizi usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na: Praćenje realizacije Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, objavljenog u "Službenom listu CG", broj 35/15 i Zaključka Skupštine Crne Gore, donesenog povodom usvajanja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama, objavljenog u "Službenom listu CG", broj 37/17".

Uvjerena je da su svi saglasni da se za lica sa invaliditetom mora obezbijediti kvalitetniji život i jednake šanse i da je neophodno raditi na promjeni svijesti građana o osobama sa invaliditetom, kao ravnopravnim članovima društva, čime će se obezbijediti potpuna inkluzija ovih lica. Zaključila je da je unapređenje stanja u oblasti ljudskih prava dugotrajan proces, ali vjeruje da će se multisektorskim pristupom doprinijeti daljem unapređenju stanja i poboljšanju kvaliteta života svih naših građana.

Predsjednik Državne izborne komisije Đorđije Vukčević je istakao da je Ustavom Crne Gore propisano da biračko pravo ima državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori. Osim načela opštosti i jednakosti biračkog prava, odnosno tajnosti i neposrednosti glasanja, Ustav ne uređuje postupak izbora organa vlasti u smislu vršenja izbornih radnji, već to ovlašćenje prepušta zakonodavcu. Podsjetio je da Zakonom o izboru odbornika i poslanika propisano da birač koji zbog nepristupačnosti biračkog mjesta, informacija ili komunikacije nije u mogućnosti da lično glasa, ima pravo da to učini uz pomoć asistenta kojeg on odredi, kao i da birač koji je zbog invalidnosti spriječen da glasa na biračkom mjestu, može glasati putem pisma. Pravila o radu biračkih odbora sadrže odredbu da birački odbor vodi računa da prilikom glasanja lica sa invaliditetom, postavi kutiju za glasanje tako da njena visina omogući ubacivanje glasačkog listića biraču koji je u invalidskim kolicima. Pravilima o jedinstvenim standardima za izborni materijal propisano je da se paravani za glasanje mogu prilagoditi za lica niskog rasta i lica u invalidskim kolicima i da se polica za pisanje koja je postavljena na standardnih 104 cm može spustiti na 72 cm. U cilju unapređenja pristupačnosti biračkih mjesta kojih ima 1186, Državna izborna komisija zatražila je informacije od opštinskih izbornih komisija o trenutnom stanju pristupačnosti biračkih mjesta osobama sa invaliditetom. Saopštio je da im je samo 18 opštinskih izbornih komisija dostavilo odgovor, a preko 55% biračkih mjesta nije pristupačno za lica sa invaliditetom. Nijesu zadovoljni postojećim stanje i vjeruje da će se obezbjeđivanjem neophodnih materijalnih sredstava situacija poboljšati.

Poslanica Anka Vukićević je ocijenila da zakonodavstvo Crne Gore u ovoj oblasti nije loše, ali je problematična implementacija. Takođe, podsjetila je da neke lokalne samouprave nemaju nove Akcione planove za osobe sa invaliditetom, a u nekim su Akcioni planovi davno istekli ili nijesu realizovani. Kada su pitanju osobe sa invaliditetom ranije se primjenjivao medicinski pristup, danas socijalni pristup, dok je najbolje rješenje interakcija između socijalnog i medicinskog pristupa. Mišljenja je da se ovim licima mora omogućiti pravo da glasaju i obezbijediti pristup biračkim mjestima. Smatra da cijelo društvo, lokalne zajednice, institucije i stručnjaci treba da omoguće licima sa invaliditetom da ostvare ulogu koja je prihvatljiva kako za njih, tako i za društvo.

Predstavnica Ministarstva održivog razvoja i turizma Jelena Raičević je predstavila odredbe Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata koji je usaglašen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i

Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom. Njime je propisano da se izgradnja objekata u javnoj upotrebi vrši na način kojim se licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom obezbjeđuje nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad. Glasanje bi trebalo da se organizuje u objektima koji su pristupačni, odnosno da se obezbijedi prilaz, ulaz i nesmetana komunikacija u objektu.

Savjetnica u instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Milena Krsmanović je istakla da naše zakonodavstvo po automatizmu ograničava biračko pravo i uključivanje lica sa invaliditetom u javnom i političkom životu. Podsjetila je na predmet iz prakse Evropskog suda za ljudska prava „ Alajos Kiš protiv Mađarske“ i presudu koju je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda koristio kao primjer kada su se osobe koje su lišene poslovne sposobnosti, a borave u Zavodu „ Komanski most“ našle na biračkom spisku 2016. godine. Podsjetila je da je Zaštitnik pokrenuo postupak po službenoj dužnosti i donio Mišljenje sa preporukama koje je uputio Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu rada i socijalnog staranja.

Izvršni direktor Saveza slijepih Crne Gore Goran Macanović je izrazio negodovanje zbog toga što predstavnici poslaničkih klubova ne prisustvuju Okruglom stolu na kojem se razgovara o važnoj i osjetljivoj temi. Osvrnuo se na problem pristupa u Skupštini Crne Gore i istakao da lica sa invaliditetom nemaju adekvatan pristup ovoj ustanovi. Smatra da bi trebalo da se omogući jednak pristup plenarnoj sali kao i svim drugim licima.

Izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „ Naša inicijativa“ Milisav Korać je saglasan sa ocjenama o slaboj implementaciji propisa. Iako prema posljednjem popisu stanovništva u Crnoj Gori 11% lica ima manje ili veće smetnje u razvoju, od 81 poslanika u Skupštini Crne Gore nijedno lice nije se izjasnilo kao lice sa invaliditetom, a po standardima najmanje osam poslanika bi trebalo da bude iz ove grupe lica.

Predsjednik Udruženja paraplegičara na Cetinju Dejan Tmušić je istakao da zakone o pravima osoba sa invaliditetom donose osobe koje nemaju invaliditet, čime se dovodi u pitanje autentičnost zastupanja lica sa invaliditetom.

Programska menadžerka u „Udruženju mladih sa hendikepom Crne Gore“ Anđela Radovanović je konstatovala da sale za sastanke i plenarna sala Skupštine Crne Gore ne posjeduju induktivnu petlju koja bi omogućila osobama oštećenog sluha da prate zasijedanja. Istakla je da je funkcionisanje platforme koja je ugrađena u Skupštini za kretanje osoba sa invaliditetom takođe problematično zbog sporosti. Što se tiče učešća osoba sa invaliditetom u javnom i političkom životu, osim rijetkih izuzetaka, ni u lokalnim ni u državnom parlamentu nemamo osoba sa invaliditetom, koje se tako javno deklariraju. U Ženskoj političkoj mreži je samo jedna žena sa invaliditetom, ali se ni ona nikada nije javno oglasila na temu „Učešća lica sa invaliditetom u politici“. Zaključila je da se bez pristupačnosti javnim objektima ne može govoriti o učešću osoba sa invaliditetom u javnom i političkom životu, a bez njihovog učešća nema ni rješavanja problema ovih lica.

Na Okruglom stolu je zaključeno da veliki izazov ostaje implementacija pravnih propisa, te pitanje kako da donosioci odluka podstaknu lica sa invaliditetom da se uključe u politički i javni život. Ocijenjeno je da u Crnoj Gori postoje brojni problemi i nedostaci koji su vezani za: nedovoljnu pristupačnost državnih institucija osobama sa invaliditetom, oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti, personalnu asistenciju, ostvarivanje biračkog prava, primjenu medicinskog modela pristupa invaliditetu, nedovoljnu pristupačnost političkih kampanja osobama sa oštećenim vidom i sluhom i nedovoljnu spremnost političkih partija da uključe osobe sa invaliditetom u politički i javni život Crne Gore.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković